

A „Vasárnapi Ujság“ hetenként egyszer egy nagy negyedrévét iven jelenik meg. — Előfizetési díj július—decemberig azaz : 6 hónapra Buda-Pesten házhoz küldve vagy postai úton 2 ft pp.

A „Politikai újdonságokkal“ együtt július—decemberig azaz : 6 hónapra Buda-Pesten házhoz küldve vagy postai úton csak 3 ft pp. — Az előfizetési díj a „Vasárnapi Ujság“ kiadó-hivatalához (egyetemutca 4. sz.) bérmentve utasítandó.

Valahány ház , annyi szokás.

Elbeszélés

JÓKAI MÓRTÓL.

Valahány ház, annyi szokás.

Nálunk, itt a jó Magyarországon szokás az, hogy gazdag gyermektelen asszonyságok felfogadják szegény emberek gyermekeit, elhagyott árva leánykákat örökbe, azokat felnevelik, megtanítják mivel magaviseletre, ház körüli munkákra, gazdaszonykodásra, ügyelnek jó erkölcsükre, hozzá szoktatják takarékosághoz, emberbecsüléshez, Istenimádáshoz, hogy bárminő sorsra is legyenek hivatva, magasra vagy alacsonyra, magukat otthon találják abban, emezzel meg legyenek elégedve, amannak díszére váljanak; és a midőn eljön az Istentől rendelt idő és alkalom, kiházasítják tisztességesen örökben tartott leányaikat, választván számukra bécsületes, szorgalmatos férjet, s ellátva őket mindenféle becses aprósággal, a mi új gazdáknak annyira szükséges; és még azután is gondoskodnak felőlük; és ha férjhez adtak egyet, keresve keresik, hogy hol kapjanak másikat, a kinek ismét hasonló sorsot készítsenek elő.

Nálunk ez a szokás.

Beszélik, hogy az orosz birodalom fővárosában lakott egy uri asszonyság, előkelő születésű, a kinek palotáját a legdiszesebb urak látogatták s tánczvigalmait egy Dolgorucki és egy Potemkin herczegnőé mellé merték helyezni pompa és pazarlás tekintetében. Sőt voltak vakmerők, a kik még elsőbbséget mertek találni e mulatságokban a több főuri vigalmak fölött; ezen elsőbbség pedig abból állt, hogy míg a legnagyobb herczegnőknek sem áll hatalmukban, hogy mikor mulatságot adnak, abban minden jelenlevő hölgy szép és fiatal legyen, addig **nő dári-dóiban mind a legválogatottabb szépségek voltak jelen. A kellemes delnő maga is szerette a könnyelmű életet, s iparkodott maga körül olyan társaságot gyűjteni, mellyben mindenki hasonlóan kellemes és könnyelmű tudott lenni, mint ő.

Különösen kitűntek azonban e vig mulatságok alkalmával mind rendkívüli szépségek, mind pompás öltözékeik, elragadó tánczuk, szellemdus társalgásuk által a delnő fogadott leányai. Rendesen volt neki öt hat. Ezek tán elszegényült rokonok leányai, hűséges gazdatisztek árvái, tán egy-egy magasabb családbeli hölgy eltítkolandó gyermeke: illyesfélét lehetett róluk hallani, ha valaki érdekesnek találta, hogy felőlük tudakozódják.

Voltaképen pedig ez volt a fogadott lányok eredete: — a nagyon tisztelt urnőnek roppant kiterjedésű jószágán tizezer jobbágya lakott, kik neki az ország törvényei és szokásai szerint testükkel és lelkükkel tartozának.

Mert meg kell mindenképp előttni, hogy mit jelent orosz nyelven ez a szó: „mugik“ jobbágy.

Ez azt jelenti, hogy negyvennyolcz millió embernek nincsen saját sorsa születése órájától kezdve halála órájáig.

A mugik az ő gazdájának fundus instructusa, mellyet szaporit, elád, elpusztit, elajándékoz, a hogy neki tetszik. A mugiknak ha van esze a kereskedéshez, vagy hajlandósága, hogy mesterember legyen, az ő urának megegyezésével lehet kereskedő, lehet mesterember; a mit pedig nyer ezen az úton, az mind az ő gazdájáé, és ha a leggazdagabb aranyművest Szentpétervárott, vagy a legtiszteltebb nagykereskedőt, egy órában megszólítja az ő földesura, hogy adja át rögtön minden ingó bingóját s maga feleségével és kisasszonyaival menjen haza a falujába kapálni, engedelmessé tartzik, és semmi váltság, semmi védelem meg nem szabadítja őt, „mugik voltál és mugik maradsz.“

Ha a mugik feleséges ember, és nincsenek gyermekei, a földesurnak érdekében áll, hogy őt elválassza feleségétől és neki más feleséget, feleségének más férjet adjon; mert a mugik az ő urának jószágá, s kötelessége a szaporodás.

Ebből látni való, hogy a mugik állapota a legnyugodalmasabb a világon; mert a földesurnak érdekében áll, hogy jószágai sem éhen ne haljanak, sem egymást agyon ne verjék, sem pedig nagy munka idején tömlöczbe ne kerüljenek; a mugik leányai mind férjhez jutnak, s ha kis gyermekek maradnak utánok, nem kénytelenek aggódni, hogy mi lesz belőlük, ott van a gazda, a ki ügyel az apró bárányokra, bornyúkra, ha az anyajuh és tehén bőrével talált is adózni, hogy el ne veszessenek.

Illyen mugikja volt tizezer darab a többször tisztelt urnőnek.

Azt meg kell vallani róla, hogy ő igen gondos asszonyság volt s gyakorta meglátogatta jobbágyait, s a mint bizonyos, hogy tizezer ember között mindig akad egy két kitünő szépséggel bíró fiatal leányka, ő azokat rendesen kiválogatá még nyolcz, tiz éves korukban s felviteté magához Szentpétervárra, diszes palotájába.

A jámbor mugik úgy örült, ha elgondolá, hogy az ő leánya már most palotában fog lakni s selyem viganót visel.

Ott nevelőket, énekmestert, hárfaktatót (zongorának még akkor nem volt divatja) nyelvtanítókat rendeltek a parasztlánykák mellé, megtaníták őket tánczolni, idegen nyelveken fecsegni, időjártával elméjük elevenséget, bőrük finomságot kapott, kezeik megfehérültek a keztü-viselésben, természetük hozzászokott a vállfűzőhöz, a midőn azután bevezették őket az urnő elfogadó termeibe, mint örökbe fogadott rokonokat, mint elhalt tisztviselő leányait, mint magas családok sarjait, kiknek titokteljes születésük nem engedi jogos neveiket viselni, és ezek a leányok voltak a vidám körök legragyogóbb ékességei és ezekért emelték **nő társas köreit még Potemkin herczegnőé fölé is.

Történhetett azután akárhányszor, hogy egyegy fiatal orosz

gavallér, vagy még többször valami élemedett öreg ur a milliómosok sorából, belebolondult valamelyikbe e gyönyörű hajadonok közül. A szives delnő engedte az ilyen szenvedélyeket kifejlődni, engedte az öreg urakat bolondulni, s mikor már egy némelly annyira ment indulatában, hogy tán képes lett volna feleségül venni szerelme tárgyát, akkor félrehívta az illetőt egy szóra, elmondá neki, hogy az a leány, a kit olyan nagyon szeret, koránsem valamely tisztességes család ivadéka, hanem egy mugik leánya, testével lelkével neki adatott rab, a kivel urnője azt teheti, a mit akar, férhez adhatja az inasához, megkorbácsol-tathatja s gázló-malomba küldheti s eladhatja, a kinek tetszik. Ha tehát valaki birni akarja a leányt, tegyen le érte tíz vagy tizenkét, vagy tizenöt ezer rubelt, a mennyit szépsége szerint megér, akkor elviheti a leányt, az ő jószágá lesz az, — testestül, lelkestül.

Ilyen módon évenként vevőhöz juttatott a derék urnő ket-tőt hármat örökbe fogadott leánykái közül, a mit némellyek tán nem megvetendő jövedelemforrásnak fognak nevezni, s azt mondhatják, hogy ez az eljárás nagyon különbözik attól a fen-tebb leirottól, mellyben jámbor asszonyok fogadott leányaik neveltetése és rendeltetése felől van szó, hanem hiszen épen azért kezdtem beszédemet azon, hogy „valahány ház, annyi szokás“ ottan ez a szokás; hátha ott épen ezt tartják a legillendőbbnek. — Mi fehérnek képzeljük az angyalt a szerecsen feke-tének.

Volt egyszer a többször tisztelt urnőnek egy különösen szép lyánkája, a kit Feodorának hívtak. Soha olly hosszú, szőke, selyempuha hajat emberi képzelet nem alkotott, mint az övé, kék szemekben is ritkaság látni annyi tüzet, természetnek egyéb ré-szeiről nem is szólok, mert nem illik feleséges embernek ollyan nagy elragadtatással beszélni idegen női kellemekről.

Egy jeles fiatal orosz gróf beleszeretett a gyönyörű lyán-kába; az urnő engedte szenvedélyét egész az örülésig fejlődni, s mikor már annyira ment, hogy egészen eszté a lyánka miatt; akkor megismertette őt a valóval, tudniillik, hogy meg-nyerheti a lyánkát, ha tetszik huszezer rubelért; azon alul nem használ semmi sóhajtás.

Gróf Csarekoff azonban bebizonyítá, hogy még sem vesztette el az esztét olly mértékben, mint mások képzelék, mert a helyett, hogy a huszezer rubelt leszámálta volna a delnő asztalára, egy dárídó alkalmával, míg az urnő maga a cotillont járta, a szép Feodorát leszökteté a lépcsőkön, felülteté ötlovas szánkójába s elvitte valamelyik ukrániai kastélyába — ingyen.

(Folytatjuk.)

Rajzolatok a magyar nemzet művelődésének történetéből.

Midőn őseink e hazában letelepedtek, szilajak és pogányok valának; harci kalandjaikkal majd egész nyugoti és déli Európát elárasztották, s míg ekkép sátorok alatt vándor életet folytattak, a művelődés szebb termékeit nem ismerték. Azóta majd ezer év tünt el, és az ősök a vérrel szerzett hazát annyi ellenség, a tatár és török pusztításai ellen megtartották; a magyar ma a művelődés áldásaiban részesül. Mikép haladtunk lassanként ennyire, és még is miért nem értük utól a nyugoti műveltebb népeket? ezek okait figyelemmel kísérni nemcsak érdekes, hanem igen tanulságos is. Ekkép nemzetünk egész életét, árny- és fényoldalaival együtt kell rajzolgatnunk, össze kell foglalnunk mind azon eseményeket, mellyekből egy nép története áll, mint: *közgazdaságát, vallását, erkölcsét, szokásait, személy- és vagyonbátorságát, irodalmát, pénz- és haderejét, törvényeit, szóval kormányának minden intézkedéseit*, mert ezek többnyire egymástól függnék és mindannyian befolyanak a nemzet művelődésére. Csak ez uton fejlődhetjük fel bizton őseink hibáit, mit kerülnünk, és jó példáit, mit követnünk és utánoznunk kell.

A művelődés állapota az Árpádok alatt.

I. Közgazdaszat.

Midőn valamely nemzet történetéből azt vizsgáljuk: mi-kép keletkezett a népnek vagyona, mikép szaporította azt, milly

uton módon kaptak belőle részt a polgárok, és mikép ment végbe a vagyonnak fogyasztása, akkor a nemzet *közgazdaságá-ról* van szó.

Mielőtt a magyar nemzet közgazdasági állapotát az Árpá-dok időszakából fejtegetnők, célra vezető lesz, némelly idetartozó dolgokat emlékezetünkben fölfrítenni, hogy a történeteket és azoknak befolyását, és fontosságát a nemzet csinosbulására, méltóan megítélhessük.

Áll a *nemzet vagyona*: földből, a föld termékeiből, a műipar készítményeiből, és a természetére kívántató különbféle eszkö-zőkből. Ilyen p. o. a természet elesege, vetőmag, igásmarha, gazdasági épületek, mindenféle műszerek, és pedig, mások a földművesnél, mások a mesterembereknél, végre a pénz. A ta-pasztalásból tudjuk, minél vagyonosabbak vagyunk, minél nagyobb kiterjedésben üzzük a természetet, annál több értékünk fekszik, pénzen kívül, az előszámlált természetési eszközökben. Ez áll egész nemzetekről is; a pénz a nemzet vagyonoságának min-dig kisebb részét alkotja. Az ország közbirtokából és az egyes polgárok vagyonából áll az egész nemzet vagyona; tehát minél gazdagabbak az egyes polgárok, annál vagyonosabb a nemzet.

Továbbá, hogy valamit természetessünk, ide szinte kíván-tatik: 1) *föld*; mert ennek része van minden természetben pl. a posztógyártásban; a juh, mely a gyapjút adta, a földből nyerte élelmét, s így tovább; 2) *emberi munka*, mert ha terem is a föld némelly dolgokat önmagától, azokkal még is csak úgy élhetünk, ha azokat a föld gyomrából napfényre hozzuk, pl. az érczetek (fémeket), vagy ha összegyűjtjük, vagy mint igen sok esetben, ha átalakítjuk, pl. a répából cukrot, a kenderből vásznat ké-szítünk, 3) *tőké*, vagyis a fent elősorolt természetési eszközök; mert ilyenek nélkül sikerrel nem természetessünk.

A természetnek esen okait, u. m. a földet, az emberi mun-kát és a tőkéket *termékes erő*nek nevezzük. Mindaz, mi ezen erőket gyarapítja, az a nemzet vagyonát szaporítja; és mindaz, mi ezen erőket csökkenti, a nemzetnek vagyonát kisebbiti. Lás-suk példakép. Olly országban, hol a népesség csekélysége miatt, nincs elegendő kéz, melly a földet művelje, az mint vadon, mo-csár, parlagon fekszik, vagy iszonyu térségeken át csak legelőül szolgál, ha illy országba ügyes és szorgalmas földművesek lete-lepítettnek, kiknek mindenkép elég tehetségök van, a parlagon heverő földeket művelni, ezen intézkedésünk által szaporítottuk az ország termékes erejét és pedig mennyiségre nézve. Továbbá, ha gyermekeinket arra tanítatjuk, hogy a földművelést, a mes-terségeket észszerűbben, nagyobb ügyességgel és előnnyel (for-télylyal) üzhessük, ez esetben a termékes erőt t. i. az emberi munkát minőségére nézve szaporítottuk. Mivel pedig ezen ese-tekben a természetnek nagyobbak vagy tőkélyesebbnek kell lenni, mint az előtt volt, világos: hogy illy intézkedéseink által a nemzet vagyonát gyarapítottuk.

Vagyonosnak mondjuk a nemzetet, ha polgárai annyi jószággal bírnak, hogy nemcsak minden szükségüket könnyen fődöz-hetik, hanem azon fölül még némi kényelmeket is szerezhetnek maguknak. Itt létez azután *nemzeti jólét*, mellynek alapját teszi a földművelés, műipar és kereskedés együttvéve; de az iparágak csakugy virágoznak, ha egymásra akadálytalanul hatnak, és rá-jok visszahat a nemzet szellemi műveltsége; azaz: ha a földműves elég és jó nyers anyagot szolgáltat a műiparosnak, de azt csak úgy teheti, ha az országban elég számos és tehetős a mesterem-berek és kereskedők osztálya, és ha a földműves értelme eléggé kiképzett ipara üzletére; de a mesterségek is csak úgy virágoz-hatnak, ha a földműves elég és jó nyers természetmennyeket szol-gáltat és ha a mesteremberek elég képzettséggel bírnak, így van ez a kereskedéssel is.

Megvannak azonban a *nemzeti vagyonososság keletkezésének* is a maga szükséges *feltételei*, mellyek nélkül az létre nem jöhet. Ilyenek:

1. *A tulajdon bátorsága*. Ha tudjuk, hogy a föld, mellyet művelünk, nem a mienk s tőlünk minduntalan elvétethetik, nincs kedvünk azt javítani; ha tudjuk, hogy fáradságunk gyümölcsét más fogja aratni, vagy ez legalább is folyvást kockáztatva van, nem lesz ingerünk szorgalmat kifejteni, vagyont gyűjteni.

2. *A munka felosztása*. Ez abból áll, hogy mindenikünk csak

egynemű munkával foglalkozzék pl. a mesterember önmaga ne szántson vessen, szőlőt ne miveljen, és megfordítva. Itt többszörös gyarapodás mutatkozik; mert így nagyobb ügyességet fejthetünk ki munkánkban, tehát jobb minőségű czikkeket fogunk természeteni; azon kívül sok időt is kimélünk meg, tehát többet is fogunk természeteni.

3. *Kereskedés*, vagyis a vagyonnak kézzől kézre forgása. Nem lenne ingerünk természeteni, ha termékeink nyakunkon vesznének; hogy tehát készítményeink azok kezébe jussanak, kiknek szükségök van rá, és így czikkeinket idővesztés nélkül és haszonnal elcserélhessük, ezt a kereskedés eszközözi.

4. *Elegendő népesség*, azaz annyi, hogy a polgárok egy része, a nélkül, hogy a földmíveléstől elvonatnék, műiparral és kereskedéssel foglalkozhassék. Mind azok tehát, mik ezen föltételekkel ellenkeznek, mik a termékes erőket kisebbitik, a *közgazdászatainak akadályait* képezik, megfordítva pedig *emelcsőjéül* szolgálnak.

A mondottakból következik most már: 1) Hogy nemzet jeles, hatalmas nem lehet vagyoni jólét nélkül. 2) Hogy nemzet vagyonos nem lehet közgazdászata, vagyis a földmívelés, műipar és kereskedés virágzása nélkül. 3) Hogy a nemzet közgazdászata nem virágozhatik a polgárok szellemi kimiveltetése nélkül. 4) Hogy a nemzet szellemi miveltségre nem vergődhetik, vagyonosság nélkül. Ezek tehát, mint a láncznak szemei egymásba kapaszkodván és egymástól függvén: látni való, milly nagy fontossággal bír a nemzet mivelődésének történetében a közgazdászati állapota. Azért fölvevén az Árpádok korszakát, előbb a földmívelés, műipar és kereskedés állapotát, azután ezek emelcsőit és akadályait, végre befolyását a nemzet mivelődésére adandjuk elő.

1. Földmívelés.

A magyar fegyverrel tört magának utat e hazába. Innen majd Brema és Konstantinápolyig, majd Capua és Spanyolországig hordozta körül diadalmas fegyvereit, és ha új hazája tűzhelyénél megnyugodott, mi a telepedés után száz év alatt ritkán esett meg, vadászat, halászat, fegyverkoholás és hadjátékokkal tölté idejét. Az ország róma vidékére ereszkedvén le, ott a *földmívelést a királyok idejéig nem gyakorlá*, sőt idegen rabszolgáinak, kiknek száma a magyarokét jóval felülmulta, sem engedé a földet mivelni, nehogy a nyájak a legelőtől megfosztassanak; mert őseink gazdaságának főresztét a *marhatenyésztés*, a számos gulyák és ménesek tették, bizonyítja ezt a marha szó is, melly nyelvünkben sokáig olly értelemben vétetett, mint összes jószágunk, vagyonunk. Gondoskodni kellett tehát őseinknek a ménesek dús legelőjéről, mert nem ritkán százezeret túlhaladó lovas sereggel és még tetemes lótaralékkal kalandozták be Görög-Német-Olasz- és Franciaországot; élelmök főképp tejből és szarvasmarha husából állott, öltözeteket pedig nagy részt nyájukbeli állatoknak kikészített és gyakran kihimezett bőrei tették. Illy körülmények közt valószínű, hogy elejénte vászon ruhát sem viseltek.

Csak a királyság kezdetével kapott lábra a földmívelés a magyarlaktá vidéken. A rabszolgák kik eddig k... erültek magyar uraik módjára élni, most sorsuk enyhültével mivelhették a földet, István számos görög, olasz és főképp német földmivest telepített le a magyaroknak földmívelésbe avatása végett. A harci kalandok Géza vezér alatt megritkultak, és István idejében majd végkép megszűntek, s így a magyar tanyájára szorítottván, a földmívelés nála lassanként meghonosult Kálmán koráig. Bizonyítja ezt a monostoroknak adott ajándéklevelek; pl. a pécsvárad apátságának 36 szántóvető s 1116 hold szántóföld, a pannonhegyinek a föld minden termékének tizede, a nyitrai káptalanak szőlőhegyek, a tihanyinak 34 csődört számító ménes adományoztatott; a dömösi monostornak szolgálai tartoztak évenként adni 1522 juhot, 50 sörtést, 4 hizott ökröt, 30 hizott ürüt, stb. az adományban foglaltatik még 138 szőlőhegy, 12 ökrös eke, 60 kas méh. Bizonyítja Béla és Géza herezeges hadfogásai, kik sok gabonát égettek el a német császár elől a vele viselt háboruban, egyébiránt ez intézkedés éhséget vonván maga után, ártott a földmívelési iparnak. A *szőlőmívelés* nagyobb kiterjedést vőn, mert a magyar szerette a bort, és őseink dieső tettek kivi-

vása után mindig nagy áldomást szoktak volt inni. László törvénye tanusítja, hogy a *kender és len* is közdivatává lőn. *Előmozdíták a földmívelést* Béla király intézkedései, kinek idejében az ország meggazdagodott; továbbá a várintézet, mivel a várnép köteles volt mind maga, mind a várjobbágyok földeit mivelni. Ellenben *ártott ez iparág* az e században igen elhatalmasodott *lopás*, minek tulajdonítható, hogy a határszéleken a király engedelmé és birói személy jelenléte nélkül az ökor és ló adásvevése megtiltatott. Az adók közül tetemes akadály volt az ébredező földmívelésnek a vele egyszerre keletkezett *egyházi déssma*, melylyet a föld minden termékéből a nemes is fizetett. — A *bányászat* szinte István idejében vette kezdetét; mert Taksony alatt 10 évig még közösen birtak őseink a morvákkal némelly ottani bányákat, de István hadi foglyokat vett tőlök, s ezek által kezdé miveltetni a hazaiakat.

A 12. században II. Istvántól Imre koráig élénk mozgások színhelye volt hazánk: több nagy kereszties hadsereg vonult át az országon, a szomszéd népekkel majd barátságos majd ellenséges viszonyban állottunk, újabb jövevények, mint kunok és szászok, telepedtek meg; azon kérdésért, ki legyen a király, minduntalan megújultak a belharczok, s mindezek váltakozó befolyást gyakoroltak a *földmívelésre*. Az egyház, melly a tizedszedéssel ez iparágat ártott, más oldalról jótékony befolyást gyakorolt reá, minthogy a rabszolgák felszabadításában jobbágyai részére adómentesség s egyéb szabadságok szerzésében legtöbbet tőn. A városok e két század alatt megszapordtak, és a földmives nyers terményeiért a városi piacokon vette el jutalmát. A *szőlőmívelést* különösen ápolta a papság, s III. Béla sok bort osztott ki a kereszties vitézek között. Igen divatos volt a *méhtenyésztés* is, mert a mézből tömérdek mennyiségű méhser készítettett. A *bányákat* nagyobb kiterjedésben most kezdék a szászok mivelni, s a magyar réz már ez időben is kapós volt. De általában mégis a *földmívelés elhagyottságát* bizonyítja az éhség, melly a föld népet ismét többször sanyargatta, ezt igazolja a nyers termény s a földnek igen csekély ára is; pl. III. Béla alatt 100 lónak való eleség 4 ft, négy jó ökor 4 ft, 5 major szőlőkkel, malmokkal szolgálkkal 1600 ft, akkora föld, mennyit egy ökörfogat mivelhetett 8 ftért kelt.

A 13. században több körülmény kedvetlenül hatott a *földmívelésre*. A nemesség féktelen lett; a zsidók és izmaeliták (törökhitű bolgárok) az adó, vám és sóbányák bérlői, vérig zaklatták a népet; a IV. Béla alatt beköltözött kun nép a föld termékeit föllegeltette, és megszokott rablásait, mint az ellenség földén, itt is üzte; a tatárjárás mindent elpusztított, s azonfelül éhség, dögvész és sáskacsapás érte az országot; a tatárok ellen épült erősségek rablóvárukat használtattak, s az ököljog uralkodott. Illy körülmények közt csak a szükség ösztönzé még a földmivest, s bár e század végén a törvény a jobbágyoknak szabad költözködést engedett, de ez pusztá irott malaszt vala, mert a törvények megvetésében a kormány a nemességgel mintegy vetekedett.

A városi piac nem serkenté már olly hatályosan a földmives szorgalmát, mert a bérlő zsidók a vámnak önkényes fölemelése által a kereskedőket innen is elidegenítették, s így a legkevesebb czikkeket, mint a gabonát, bort, rezet stb. magukhoz ragadták. — A *szőlőmívelés* már az egész országban gyakoroltatott. A tatárjárás után Béla olaszokat telepített Tokaj vidékére, kik olaszthoni venyigékkal a hegyaljai hátaikat beültették, és azután Soprony, Pilis és Eger vidékére is elszármazván, az új fajta szőlővesszőt itt is meghonosíták. Nevezetesek voltak már e században a somogyi, veszprémi, zalai és budai szőlők, s már a végintézetekben és adománylevelekben is gyakran tétetik említés szőlőhegyekről. Nagyobb kiterjedést nyert a *méhtenyésztés* is, mert a vámszabályozásokban már mindenütt előfordul a méz és viasz, és Kőszeg lakosai 1289-ben méhes kasokat dobáltak az ostromló németekre. A selmecziek és a többi szászok már szorgalmasan miveltek az *ércsbányákat*, a sóaknak pedig gazdagon jutalmazták is a rájuk fordított munkát. De a *marhatenyésztés*, noha Béla a tatárpusztítás után drága pénzen szerzett külföldön igás marhat, sokáig nem kaphatott lábra, sőt még Kun László idejében is annyira szűkölködött a köznép igás barom és lovak nélkül, hogy kényszerült a földmives maga magát kétkerekű

taligába (Kun László szekérébe) fogni. A jószág csekély ára most is a földmívelés alacsony állapotára mutat. Sussag puszta fele 36 ftért adatott el, egy jó ló 8 ftért kelt.

(Folytatjuk.)

Kerekgyártó Árpád.

Island és népe.

Utijegyzetek.

Miles nyomán Dr. HEGEDÜS.

I.

Messze, messze több száz mérföldnyire az Atlantitengerben, Amerika szomszédságában van egy sziget, mely régi hajdanokban óriás hólyagként domborodott ki az Atlantitenger zajgó hullámaiból, mellynek forrásai olly melegen fakadnak s hólepte hegyeiről úgy ömlenek alá a tűzfolyamok, mintha maiglan ifjkorát élne.

E sajtáságos ország, ritka természeti tüneményeivel s edzett de szelid népével, — mond az utazó kinek e jegyzeteket köszönjük, — gyermekéveim óta érdekelt, s régóta élt bennem a vágy e szigetet meglátogatni s közelebről megismerni.

Végre megérkezett a rég óhajtott nap a „Tengeri oroszán” indulásra készen horgonyzott Dánhon fővárosának Kjövhavnnek kikötőjében, tarka lobogóival langy szellők enyelegtek.

A királyi posta böröndje már a hajón volt, midőn fedélzetre léptem.

„Nem jöhet már velünk, szólott a kapitány, a helyek mind el vannak már foglalva.”

„Nem tesz semmit, volt válaszom, én a fedélzeten fogok nyugodni.”

„Ugy igen!” felelt a mogorva tengerész, holmimet a hajóra hordatá és sipjával az indulásra jelt adott.

Kedvező szél óriás hólyagokká duzzasztá hajónk vitorláit, szélszárnyakon repültem vágyaim tündérországa, Island felé. — Egy *Helsingfors*-ön töltött vig nap után s miután *Kronenburg* világhírű bástyáit megszemléltek, kiszálltunk a tenger ingatag szeszélyes síkjára. Sok apró bajjal kelle küzdenünk, míg a *Kattegat* (macska-utca) nevű tengerszoroson átvergődhetünk, mely a Keletitengert az Északi- vagy Némettengerrel köti össze.

Julius 4-e volt, midőn a nagy tengerre kiértünk s mint telivér yankee (jenki) s buzgó hazafi az északamerikai államok függetlenségének évünnepét, a hogy csekély erőmtől kiltelt, megünnepelni vágytam.

Hajónk orránál két vaságyu báméskodék a szabad tengerre, s bár akkorák nem voltak, hogy *Kronstadt* sziklavár falain egy könnyen rést lőhattunk volna velök, elég nagyok voltak arra, a mire nekem kellettek.

Kapitányunk szives volt kérelmemre néhány font löport hazafiaságonnak áldozni s költségemre az egész hajós és utas személyzet számára pompás puncsot főzni.

Gyönyörű volt az est, olly szép, minőt csak északon lehet nyári időben látni, az óriás bográcshóból lenge oszlopként gomolygott a puncs illatos gőze, s a rezgő hullámok felett vigan ropogtak ágyuink. — Utitársaim kívánatára a hajó csavarjánál helyt foglaltam s tölem kitelhető ékesszólással elmondám, mint küzdöttek őseim s mint porozták ki az angolok veres kabátjait nem egy csatában. — Angol beszédemet dán nyelvre fordítá a kapitány, mire harsogó éljennel feleltek a hajósok. — Vigan töltötük el az estét s szívem fennen dobogott a gondolatnál, hogy számos mérföldnyire tölem, millió honfitársam szinte megünnepeli e mai napot, melly reánk amerikaiakra nevezetes lenni meg nem szünend.

Folyton észak-nyugotnak hajóztunk, a part köröskörül eltűnt s két hétig égen vizen kívül mit sem láttunk. — Kevés hajóval, de annál több czethallal találkozáink s ezek fecskendezései a határtalan síkság egyformaságát megszakasztván, a hosszú tengeri ut unalmát enyhíték.

Utazásunk tizenötödik napján tűnt fel a láthatáron vékony szegélyként Island s négy nap mulva *Rejkjavik* fővárosának kikötőjébe eveztünk.

II.

Ez tehát Island! mondám, midőn partra szálltam, melly földképeinken egy kis fehéres ponttal van feljegyezve s mellyről sokan semmit, s csak kevesen tudnak a semminél valamivel többet.

Mielőtt utazásaimról szólnék, nem lesz talán érdektelen ez ország történetéről néhány jegyzetet, régi történetiróiból idézni, kik egész a kilencedik századig visszahatnak.

Naddod normánn kalóz (tengeri rabló) volt az első, ki 860-ban kedvezőtlen szelektől Island partjához vetődve, ott kikötött. 14 évvel később *Ingokf* norvég vezér alapítá rajta az első gyarmatot, 150 évvel később pedig utódai Grönlandot fedezék fel. Islandiak voltak az elsők, kik Amerika száraz földét több száz évvel Columbus utazása előtt felfedezék; mi következőleg történt: Herjulfnak fia *Biarni* 986-ban, tehát 506 évvel Columbus utazása előtt, Islandból Grönlandba átkelni akarván, északi szelektől délnek vitetett s a mai Labrador partjaira vetődött. Erik fia Leif kalandvágytól izgatva megvevé Biarni hajóját, ezzel délnek tartott s a mai Massachusetts északamerikai állam partjai közelében kötött ki. — Itt szölő termett, miért is ő ez országot *Borföld*-nek (*Win-land*) nevezé; s az Islandiak, sőt az északi normann népek is, sokáig ez uton kereskedtek az északamerikai vad néptörzsökkel. — A tizenötödik század vége felé megszakadt a közlekedés s csak a legujabb időkben vétetett fel ismét.

Columbus maga 1477-ben Islandba utazott, mit nemcsak islandi történetirók jegyzetei bizonyítanak, hanem maga Columbus is említi, a föld öt lakott részeiről irt felette ritka könyvében, mellyben maga mondja, hogy 1477-ik évi február hóban Islandot meglátogatta, melly alkalommal sok angol, nevezetesen bristoli kereskedővel találkozott.

Islandot eleinte törzsfők kormányozták, míg ezek zsarolásait a nép megunta s köztársaságot alakított, melly 333 évig állott fen, de végre belső viszálokodások miatt megbukván, a sziget Norvéghon királyának kormánya alá került.

A köztársaság felállítása óta az országgyűlések minden évben egyszer nyárbán, szabad ég alatt tartattak egy meglehetősen térségen, mellynek félkör alakú emelkedettségén az országgyűlési követek gyűltek össze. Az országgyűlések e század elejétől fogva *Rejkjavigban* tartatnak, s barmok legelnek ott, hol ez előtt egy ezred éven át komoly bírák s országnagyok hoztak törvényt és igazságot szolgáltatnak. Most képviseleti tekintetből az egész ország husz székre (*syssel*) osztatik, mellyek mindegyike egy-egy követet küld az országgyűlésre, hol a dán király által nevezett kormányzó elnököl.

Island kiterjedése 2000 □ mérföld, partját számos s mélyen beható öböl hasítja, tajtékozó folyamok szeldelik zöldelő völgyeit s kisebb nagyobb hegyek mindenütt tájlatatnak. — Island vulkáni eredetű s mint ilyen, sok tekintetben más tűzokádó hegyekből alakult szigetekhez hasonlít, de mind a mellett sok sajtásággal is bír.

Ha az idegen kiszáll Island partjára, két szokatlan tünemény vonja magára figyelmét: egyik a levegőnek bámulatos tisztasága, mellyben a távol hegyek olly közel látszanak, hogy azt hinné az ember, miszerint kis idő alatt oda lehet sétálni; másik az, hogy bár merre tekint, sehol sem láthat egyetlen élőfát is. — Semmiféle gabonafaj nem érik meg e sziget földén, gyümölcsről pedig szó sem lehet ott, hol élőfa nem tenyész. Érc- és kőszén-bányák sincsenek, csupán ritka jószágú füvek és háziállatok képezik a 60,000-nyi lakosság élelmi forrását, — s mind ezen kedvezőtlen körülmények daczára, mondhatni, hogy nincs elégedettebb, erényesebb, vendégszeretőbb és hazafiasb nép egész Európában. — Tudomány és művészethez több hajlamot tanusítanak, mint bármely nép e földön, s nincs faj, melly aránylag több költőt s tudóst birna felmutatni. — Számos írónak művei angol, svéd vagy német nyelvre vannak fordítva, s viszont alig van mivelte nyelv, még a magyart sem véve ki, mellyből egyet mást, legalább fordításban ne bírnának. — A mi más országban a tudományok mívelésének s költészetnek egyik fő rugója: hir, név, dicsőség, azt az ottani mostoha viszonyok között alig, vagy épen nem ismerik. — Egyik híres költőjük *Jon Thorlakson* lelkes, 30 tallér fizetése mellett saját kézzel ka-

szált, gyűjtött kisdéd tanyáján s mind a mellett a hosszú, husz óráig tartó téli éjekben Milton „Vesztett paradicsomát“, Klopstock „Messiását“ islandira fordítá s még két kötet eredeti költeményt is irt, mellyek bármilly mivel, gazdag nemzet irodalmának becsületére válnának.

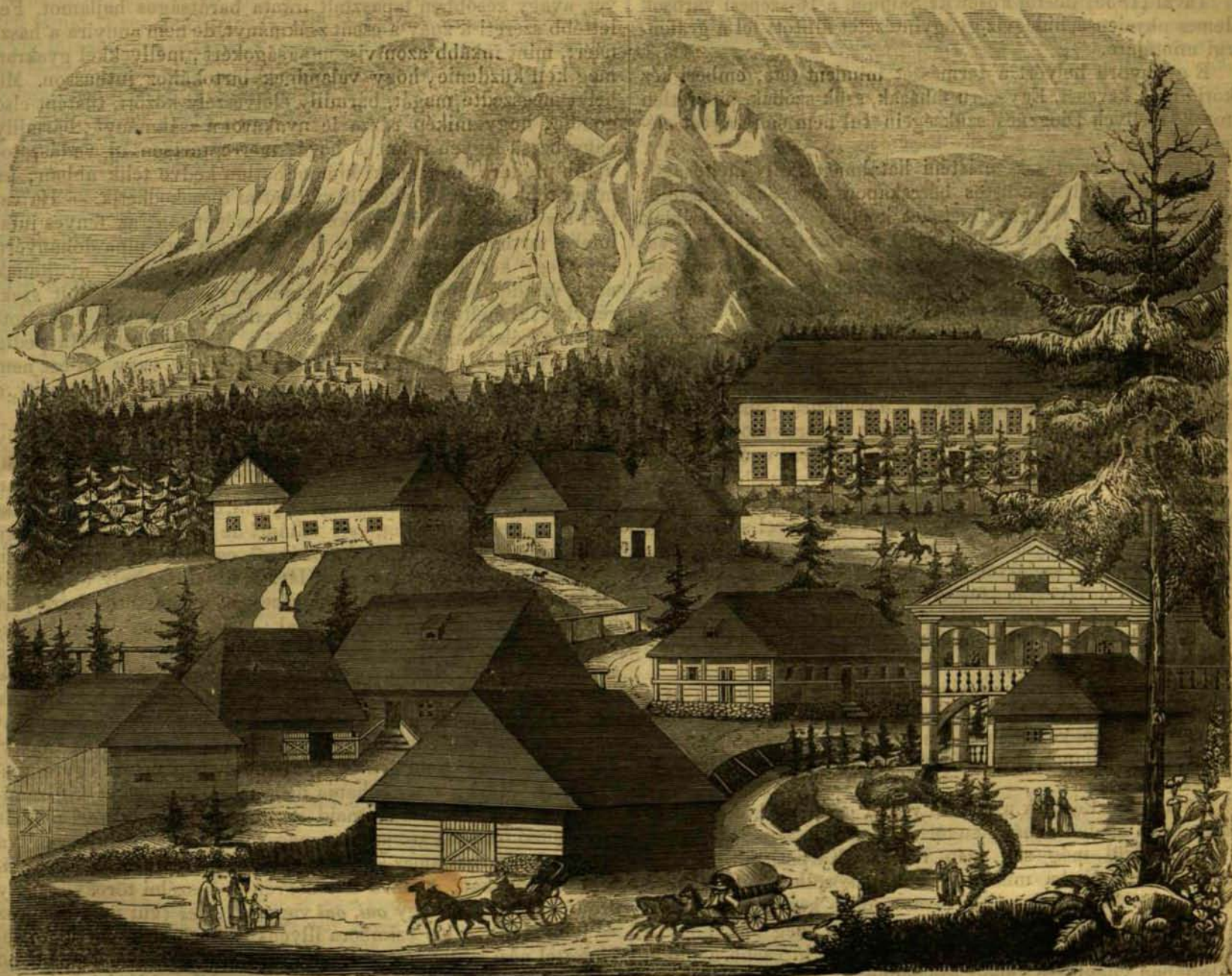
Valóban bámulattal s tisztelettel kénytelen az idegen véseltetni egy nemzetke iránt, melly teljes anyagi szegénysége mellett a tudományok, az ész és szellem kincsei után sovároog s azokból minél többet megszerezni törekszik. Bármilly szegények Island lakói, nincs e szigeten ház, mellyben részint nyomtatott, részint irott könyveket ne lehetne találni. Legalább a biblia, hazai történet, egy két kötet költeménnyel mindenütt megvan. — Utazásom alatt sok szegény gyermekekkel olvastattam fel valamit s egyet sem találtam, ki ha kilencz éves volt,

Schmecks. (Tátra-Füred.)

Mi az a Schmecks, miféle szó lehet ez, s mit jelenthet ilyen fülsértő hangzatu szó?

Az bizony német szó, s azon az elkorcsosított nyelven, mellyet a német köznép használ, annyit jelent, hogy: szagold vagy kóstold; itt pedig neve egyik hazánk legkiesebb vidékén levő fürdőhelynek, mellynek rajzát mai számunk hozza.

Többen irtak e bájos helyről, névszerint Szontágh Gusztáv, Tóth Lőrincz és Vahot Imre régóta ismert nevű íróházankfiai s mások is szétszórva majd egy, majd más közlönyében a napi sajtónak, és mindenik a ki olly szándékkal nyult tollhoz, hogy Schmecksről fog írni, elragadtatással emlegeti e kifogyhatlan természeti szépségű kies helyet és bájos vidékét.

Schmecksi fürdő.

szabatosan nem tudott volna olvasni. De nem csak olvasni tudnak, hanem rendesen igen szépen is irnak, minek oka ama szokásban keresendő, melly szerint minden irodalmi munka, még mielőtt kinyomatott, számtalanszor lemásoltatik, sőt a szegényebbek a könyv árát nem bírván megszerezni, ön maguk másolják le maguknak.

Illy viszonyok között nem lehet csodálni, hogy az egész szigeten egy fogház sincs, s az is melly volt, szegények intézetévé, s miután így is üresen állott, végre a kormányzó számára lakházzá lön átalakítva.*)

(Folytatjuk.)

Ha senki sem veszi a közéletben rossz néven, midőn az ifjabb koru ember valamely jóval éltesebb érdemes bátyjához fordul egyben másban jó tanácsért vagy utmutatásért: ugy hiszszük olvasóink sem fogják gáncsolni, sőt helyeslik, hogy ez uttal egy tiszteletes emlékü irodalmi bátyához az „Athenaeum“-hoz fordulunk s az ő hasáiban közlött „Tátrai levelekből“ veszünk kölesön egyes helyeket, mellyek Tóth L. jeles tollából folytak ott helyben 1840-ben.

„Schmecks — u. m. Tóth L. — e rútnévű paradicsom a Tátra s különösen ennek nagyszáloki csuca alatt fekszik Kés-márktól 2, Löcsétől 3, Iglótól mintegy 5 órányira.

A fürdőhely sűrű, s szabálytalan használat által csak itt ott megritkított fenyves erdőben, gazdag vizű bérczi patakok-

*) Mikor irhatjuk mi ezt kedves magyar nemzetünkről?†) . . . .

†) Majd ha nálunk is olyan tiszta lesz a levegő, mint Islandban.

tól körülzúgva, a tenger színe fölött több mint 3000 (Wahlenberg szerint 3077) lábnyi magasságon fekszik. Északi szelektől a nagyszaloki mátracsucs fellegszegélyü bérczpaizsa védelmezi, de ugyanez a napsugártól is megfosztja, midőn a hegy alatti völgy még arany napfénynek örül. Illy fekvésének természetes következtései hideg estek s korányok, késő nyár, kora ősz, nagyszerű égi háborúk. — Alatta délre, hol az erdőség végződik, városokkal s falyakkal elhintett szép és nagy völgy, mellyet a Kralowa hegy zár. Egy a haza legnépeseb vidékei közül.

Egy kiess reggelen, a hegyi séta egyik pontjáról 16 helységet számláltam meg, mellyek közt Késmárk, a vidék fő helye, s hat városka a 16 szepesi városok között. De magasb pontról kétannyi torony is látható. — A lakosok tótokkal kevert ó szászok, nyelvöknek a szokott némettől sokban eltérő sajátságaival.

Taval (1839) doctor Posewitz Sámuel, a 16 szepesi városok érdemes physicus, hidegviz-gyógyintézetet állított fel a gräfenbergi mintájára.

E gyönyörű helyért a természet mindent tett, emberi kéz ekkorig igen keveset. Egyszerű faházak, szűk szobák, piperetlen butorok, mellyek Diogenes szükségéin túl nem sok vágyat elégitnek ki.

Itt, hol a teremtés keze isteni hatalmának olly méltóságos emléket emelt, hol az ezüstös bérczkapocs által az eget a földdel összeköté, hol virágos ligeteket kopasz, meredek sziklák váltanak fel, a madarak énekei zúgó szirtpatatok dalával vegyülnek, a szelid és szép nagygyal s borzasztóval párosul: itt elenyészik az élet hiu ragyogványa, nevetségesb alakban tűnek fel annak bolondságai.

A nagyszaloki hideg-viz-intézet, ha hirre, s népességre nem is (Julius végeig Gräfenbergben s Freiwaldauban a vendégek száma tavál is többre ment 700-nál, s köztük 50 magyar), de felséges hideg vizére, orvosi gond- s figyelemre, pontos szolgálatra, s igen jó tápláló asztalra, valamint a környező természet bájjaira nézve felülmulja Gräfenberget. Az itteni egészséges levegő s jó viz teszi, hogy az öregkor legnevezeteseb példái a tátrai vidéken jelennek meg, Szepes, Liptó s Árva megyékben. A hideg viz kitünő s csaknem hasonlíthatlan erővel s hidegséggel bír, legmelegebb nyárnapdeleken is csak 4—5 foknyi, és a hely maga, éjszaki szelektől a Kárpátok óriáspaizsa által védve, friss bérczi levegője, fűszeres illatárja, az örökös sétára s szabad légbeni mozgásra ellenállhatlanul ingerlő fekvése s bájos kilátásai által, maga a természet által látszik hidegviz-gyógyintézetévé rendeltnek.

A ki egyszer itt volt, többször is el fog ide jöni, s nem maga, hanem barátival, s az édes tiszta örömezt, melly itt minden romlatlan kebelben él, nem fojtandja magában, hanem közli mindennel, kit hasonló benyomásokra fogékonyak hisz.

Isten adjon Pestnek a szaloki vízből csak egy kutat, s Tátának a pesti naphól néhány sugárt!

Ezen kívül még sok szép van a „Kárpáti levelekben“ Schmecksről, a mit ha mind egy betűig közölhetnénk is bizonyára örömmel megolvassák az olvasó; de e kevésre szorítkozván a kölcsönvétellel részünkről annyit írunk még ide, hogy e fürdőhely kiváltképen 1839 óta lön évről évre hiresebb, a midőn a Sziléziában világhirre kapott graefenbergi vizgyógyimódot ide áttültette a fenemlített orvos.

Ez idő óta minden nyáron népesebb fürdőközönség sereglett *Tátra fűredre*, melly nevet az 1843-ik évi magyar vendégek adták neki, ünnepélyesen illy névre keresztelvén el a kellemetlen hangzásu Schmeckset. E név gyakran előfordul azon korbéli lapokban, s most is jobban ráillenek, mint a másik.

A vendégek számát, melly egy vendéglős hibájából pár éven át nagyon megcsökkent, de ismét a régi jó gazda kerülvén vissza, most megint kellő arányra emelkedett, szépen szaporítják lengyelországiak, kiknek határától alig egy óra távolságban a virágzó fürdő, mellynek épületei szépen megszorodtak azon idő óta, mellyben még arról panaszkodik T. L., hogy az érkező vendégeket nincs hová szállásolni.

Apró képek a szebaszttopoli táborból.

A zuav. Azon fegyveres csapatok közül, mellyekből a francia hadsereg áll, egyet sem irtak le annyiféleképen s olly sokszorosan, mint a zuavokat. Pajkos, mondhatni korhely, de jószívü, vitéz, s örökké jókedvü legény a zuav, s azért olyanforma kedvencze az egész hadseregnek, mint nálunk a huszár. Legközelebb egy angol utazó így nyilatkozik felőle: „Az *enyém és tied*“ fölötti gondolkozása a zuavnak nem épen ment minden tévedéstől. Enni innivalót elcsenni, korántsem tartja valami lelkiismeretes dolognak, s ollyan mulatságos bátorsággal, mondhatni szemtelenséggel hajlja végre csinyját, mint senki más; hanem aztán képes husz mérföldet is sárban vízben gyalogolni, s visszavinni vagy helyre pótolni a lopott jószágot, ha megtudja, hogy ollyan emberéhez nyult, a ki méltán igényelheti az ő rokonszenvét, avagy későbbben tapasztalt iránta barátságos hajlamot. Felletőbb szereti a zuav a csent zsákmányt, de nem annyira a hasznáért, mint inkább azon viszontagságokért, mellyekkel gyakran meg kell küzdenie, hogy valaminek birtokához juthasson. Mihelyt megszede magát, bármilly életveszély között, tüstént első gondja, hogy mikép rázza le nyakáról a zsákmányt, bármilly nagy becsü legyen is az, s hová, merre tartson új vadászatot újabb prédára, mert neki kimondhatlan kedve telik abban, ha minél több efféle jól sikerült vállalattal dicsekedhetik. — Ha valaki a zuavnak bármilly csekély szívességet tön, az fényes jutalomra tarthat számot, mert a zuav képes egy pipa dohányért, vagy egy két korty *guggiért*, mellyet szükségben nyujtanak neki, minden habozás nélkül odadni egy ékszerrel tölt szekrénykét, a mellyet rövid idő előtt valamely prédára bocsátott városban életveszélylyel ragadott ki a lángok közül. Ha pedig ő tett valakivel jót, kerül fordul s már eltűnt, vagy ha ezt nem teheti, arra is képes, hogy ugyanazt valamiképen megkeseríti, a kívül előbb jót tön, csak hogy hálálkodását kikerülhesse.

Legörömeztobb s legvakmerőbbben lop a zuav, ha valamely gyámoltalan beteg angol számára zsákmányol, mert „ez az isten adta John Bull sehogy sem érti ezt a dolgot, nem tud ollyan könnyü szerrel mint mi valamihez jutni, ollyan mint a gyermek, s hogy szeret bennünket, ezer villám! de mennyire szeret“ így szoktak a zuavok az angol katonákról egymásközt nyilatkozni. — Mintha most is magam előtt látnék illyen korhely czimborát — mond az utazó angol. — Ő vezetője, professora, barátja a hórihorgas angol gárdakatonáknak; mert a zuav bizonyos tekintetben nagyratartó, s csak igen ritka esetben pajtáskodik a sorkatonasággal. Mind a zuav, mind az angol gárdista büszkéek egymás barátságára, a mit minden uton módon iparkodnak egymásnak tudtára adni. Az ő szóbeli értekezések a minő mulatságos, még nagyobb mértékben megfoghatlan mind nekik, mind másoknak. Nem értik egymás nyelvét, s mégis egyre diskurálnak. Majd a zuav rohanja meg az angol nyelvet kifőzmitott érthetlen szavakkal, majd az angol gárdista tekeri nyakát egy csomó francia szónak, s a megszólított körülbelül gyanítva hogy mit akarhat amaz, jól kimondja anyanyelvén az agyonkinozott szavakat, a mire ráismervén a beszélni törekvő, nagy örömmel mondja, hogy *oui, oui* vagy *yes, yes* (vui vui, jesz jesz = igen igen). A kis czimbora illyenkor leirhatlan pártfogói tekintettel nézi végig egy öles pajtását alulról fölfelé roppant bő vörös bugyogójából, melly csaknem a lába fejét is eltakarja; ritkán összegombolt kék kabátját ide oda lengeti a szellő, s szörnyü nagy turbánja úgy félre van csapva egyik vagy másik fölére, hogy az ember nem győzi eléggé bámulni, mint maradhat meg a fején, s hogy lehet, hogy minden lépten nyomon le nem billen a füle hegyéről.

Muska láncz francia engedelemmel. Egy francia lap szerint a mult hó végső napjaiban történt, hogy általános csend lévén a szebaszttopoli várórség néhány tisztje az öböl csucsán fekvő egy igen csinos nyári lakba mellyet számos lugos környezett, előre zenészeket küldött, s délutáni 1 óra tájban maguk is megjelentek igen csinos társasággal, a mellynek egy részét deli nők tették. A francia útegektől látesöveken tisztán ki lehetett venni mind a társaság irigylendő tagjait, mind a szándéklott mulatság előkészületeit, s természetes, hogy a vidám francziák, kik annyira

szeretik a vig mulatságot és hódolnak a szép nőknek, s jelenleg Krimiában olly igen nagy szükségét szenvednek úgy vig mulatságokban, mint szép nők nyájas társaságában, hogy igen sovár szemeket illesztettek a messzelátó csövek kerek ablakocskáira. De mind a mellett, hogy magok is roppant kedvet éreztek hasonló időtöltéshez, mint afféle jószívű fráterek nem irigyelték meg a muszkák kellemes óráját, kiknek szintén ritkán jut ahhoz idejük és alkalmok, s csak azt akarván megmutatni, hogy Szabasztopol környékén a francziák engedelmé nélkül senki se tánczol, se nem muzsikáltatja magát, nagy hirtelenséggel megtöltének egy jókora öblös mozsarat, s jól kiszámított irányozás után úgy sütik el, hogy a bomba a ház közelében esett alá, nem olly közel ugyan, hogy kárt tehesen, de nem is olly távol, hogy „jó multság kívánatát“ meg ne hallották volna a társaság minden tagjai. Ezen beköszöntés után pedig nem háborgaták többé a vig társaság multságát egész késő estig. Hanem minél inkább esteledett, annál jobban működött a kiűritgetett pezsgő, annál szilajabban huzták a zenészek, s a társaság széles jó kedvében olly zajt csapott, hogy nem lehetett miatta nyugalmasan aludni. A francia tüzérek tehát mint afféle jól fegyelmezett katonák, eszökbe vették, hogy katona világban nem illik takarodó után a lármás tivornya, ismét megtöltvén azt a mozsarat, valamicskével közelebbre repítének egy bombát, melly nem sebesített ugyan meg senkit, hanem arra teljesen elégséges volt, hogy a tánczosok és tánczosnők lábait vig ugrándozás helyett szaladásra bírja. Egy percz alatt szétfutott a vidádók serege, a francia tüzérek pedig azon öntudattal nyugodtak le, hogy a muszka csak addig tánczolhat, míg ők engedik.

∞.

Vidéki hírek.

Rimassombatból arról tudósítják a „Pesti Naplót“, hogy gömör-megyei Baradna helységben a falu végén lakó erdőkerülőt máj. 6-án hajnalban iszonyu kutyavonítás ébreszté fel álmából; mellyre kiszaladván rémülve tapasztalta, hogy ebei egy farkassal küzdenek. A jó gazda hű ebei segítségére siesett; de a dühös vad neki esett a csősznek, s rútul összemardosta, valamint a csőszné is, ki férje kiáltozására oda szaladt, hogy segítsen a szerencsétlen. A növekedő sikoltozás fölébreszté a falu népét, és sokan jelentek meg a veszedelem színhelyén, de senki sem bártorkodott a fenevadat megtámadni, melly rövid vártatva a nézőknek esett s közülök is 13-at, többnyire arczon kegyetlenül összemart. Végre akadt olyan bátor ember, a ki a neki rohanó farkast nyelven ragadta s addig tartá míg a felbátorodott nép hasábfákkal, s más efféle kézbelivel agyonverte. Minden oda mutatván, hogy a farkas *veszett* volt, a szerencsétleneket másnap este elvitték a megye székvárosába, hetet egy egész szobából álló fakalibába vittek, mellyet a székvárosban úgy titulálnak, hogy „megyei kórház“ hol minden orvosi törekvés daczára kiűtöttek rajtok a veszettség jelei, s pár nap alatt mind elhaltak, a legiszonyubb halállal! — De hát az egész szerencsétlen faluban egy ember se tud lőni, hogy jókor leterítette volna a veszett állatot, mert hiszen az erdőcsősznek csak kellett puskájának lenni?

Jolsva. Jun. 21. Tisztelt Szerkesztőség! Gondolhatják önök mennyire elbizuk magunkat mi kis városiak, midőn olvassuk a hírlapokban azt a sok panaszt az idő szokatlan változásai ellen; mert mind ebből jó porció illeti a mi öreg időjósunkat, ki sokat megjövendölt azokból a fogvázogató nyári napokból, mellyek olly csipős csókokat osztogató szelekkel köszöntenek be egész váratlanul, hogy épen nem lett volna fölösleges, ha az önök „Tárogatósa“ azon indítványát, hogy szerezzük vissza nyárra, Szabasztopol alá küldött bundáinkat és bagó sipkáinkat, jókor követtük volna. De hagyjuk az időjósolatot, s térjünk egy csudacsethez, melly vidékünkön történt. Az eset következő:

Egy idevaló prot. papnak már pár év óta gyengélkedő leányát tavál az a csapás érte, hogy édes atyjától megfosztá a halál. Az idén pedig olly váratlanul lepte meg édes atya egyik kedves barátjának, ki szintén pap volt, hirtelen halála, hogy ijedtében rögtön elállott a szava, s 7 hetet teljes némaságban töltött. Minden orvosi kísérlet sikertelen volt szava visszaszerzésére elannyira, hogy az egész vidéken mindenki a ki tudott felőle némának tartá a jó leánykáját. Történt, hogy f. h. junius 15-én a felőlünk mintegy harmadfél óra járásnyi *levárti* fürdőbe ment sógora kíséretében a beteg, és csudák csudája! az első meleg fürdő után megjött szava, jelen volt rokonainak végtelen öröme s a fürdő vendégek ki-mondhatlan bámulatára. Ez idő óta gyengén ugyan de folyvást beszél a visszanyert szavu hajadon, s szorgalmasan folytatván a fürdést testvére társaságában remélhetni, hogy mindenkép felépülve fog visszatérni barátai és családja körébe.

D. Lajos.

(E tényrt figyelmébe ajánljuk az orvos uraknak valamint azoknak is akik egy kis máj vagy egyéb csekély bajjal elvándorolnak rögtön s az or-

szág határain tul keresnek fürdőt, saját kincseinkről pedig azt sem tudják, hogy mellyik merre fekszik. Szerk.)

A. Lendva, junius 17. 1855. Nálunk a legjobb vidéki színész-társulatok egyike Szöllősi és Szuper igazgatásuk alatt f. é. junius 9-ike óta szini előadásokat tart. — Az eddig előadott darabok következők: 9-kön „Vid“ Szigligetitől. 10-én „Czigány“; 11-én „Castor és Pollux“ ugyanattól; 12-én „Koldusnő“ francia dráma; 13-kán „Szép juhász“ Szigletitől; 14-én „Scot nemes“ Dumastól és 16-án „Dalma“ Jókaitól, ma pedig 17-kén a „Csikós“ fog előadatni. — A társulat kitünő tagjai: Szöllősi Szuper és Szuperne, jelesen játszanak még: Volgyi és Sipos. S általában ellehet mondani, hogy a társulat tagjai nagyobbára gyakorlott és ügyes egyének, mint szinte öltözékük és szinpadí díszítvényeik is csinosak. — E társulat jelenleg összesen 19 egyénből áll. — Hozzánk Zala-Egerszeg-ről jöttek, s mert ott avval ijesztettek, hogy nálunk egy-egy szinelőadás-son alig jelenik meg 10—12 egyén, félve kezdék meg az előadásokat, azonban Lendva kitett Egerszegen, mert közönségünk érezve s jól fel-fogva. Edvi Illés Pál arany mondatát: hogy „szinjátszó társaságot pártolni és színészi előadásokat látogatni annyi, mint nyelvünk felvirágoztatásához, nemzetiségünk emeléséhez egy kis morzsával áldozatot vinni!“ olly szép számmal jelent meg minden előadáson, hogy 12-én már bérlet nyitattott nyolcz előadásra; és közönségünkben még az is megjegyzendő, hogy a drámát leginkább szereti. Nem vagyunk mi tehát utolsó, habár a hon határain lakunk is, sőt elmondhatjuk, hogy: adja az ég, miszerint a hon keblében bár mindenütt úgy törekednek a nép nyelvünket s nemzetiségünket emelni, mint minálunk. — 15-ig az egerszegi cigánybanda zenézett a színházban s úmbár éji zenékből és multságok alkalmával naponkint majdnem 20—30—40 pft jövedelmük volt, 16-ikán elutaztak mint elégedetlenek; de csak így van ezekkel a cigányokkal, míg a lebu-jokban egész éjen át összekoldult 20—30 krajczár pengőért játszanak, nálunk 40 pfttal sem elégszenek meg egy éjre, azért végre ki is kopnak mindenfelől. — 16-dikán a csodagyermek *Ellenbogen* Miksa Egerszegről mutatá be magát közönségünknek, ki már Pesten és Bécsben is ismeretes; e fiú 6 éves és minden előleges oktatás vagy tanítás nélkül fejből a legnehezebb számadásokat s törtszámokat egy percz alatt megfejti. Szép adománya a természetnek.

Egyházasszüneti D. Kálmán.

Iskolai mozgalmak.

x* Ez előtti számunkban érintettük, hogy lehetlen a népnevelésre vonatkozó küldeményeket egész terjedelmökben közölnünk, a mit koránsem úgy kell magyarázni, mintha sajnálnók tőlük a helyt: hanem egyenesen lapunk korlátolt terjedelme s a közlemények számszerinti sokasága mellett némellyeknek *szóhátsága* miatt lehetlen mindegyiknek annyi helyet juttatni a mennyire jószándéku szerzője számított. — Addig is, míg a szoroson vett értekezések savát-borsát sórtartóba szoritva közölhetnók, ime az igen tisztelt tanítói rendnek ez új félév kezdetén ollyan *abc*-vel szolgálunk, mellynek minden betűje egy-egy iskolai hírt hoz:

a) A cholera, melly Pesten egy ideig nagyon hozzá látott a zsák-mányoláshoz, de már hála Istennek napról-napra csillapul, lehet mondani, hogy egészen megkímélte az iskolai ifjúságot, a minél úgy hiszszük nemcsak a tanítóknak, hanem a vidéki szülőknek is aligha irhatnánk ör- vendetesebb birt. Azért irtuk legelőre.

b) *Sármeghen Ramasetter* kereskedő egy kétosztályu realiskola föl- állítására 20,000 pftot ajándékozott a községnek. Ez még azon új üstö- kösnél is érdekesebb hír, mellyet egy külföldi tudós nemrég fedezett fel. — Ha édes hazánkban minden gazdag kereskedő vagyon-arány szerint csak egy rézgarast adna Ramasetter ur minden pengő ftja mellé, a vaslá- dák egy cseppet sem nyögnek azt meg s számtalan vasfőt megvilágosítana a népnevelés szent szövétnéke.

c) *Haas Mihály* cs. k. iskolatanácsos ur pár hét előtt érkezett meg, szinte egy hónapra terjedett hivatalos körutjáról, mellyet a felügyeletére bizott iskolai kerület nagy részében tön. Hogy sok tennivalója volt, mutatja a napok száma, mellyeket fáradságos utjában igénybe kelle vennie, s hogy sok üdvöset tön, arról tanuságot tesznek a működésére vonatkozó hozzánk intézett vidéki tudósítások, mellyek mindegyike áradoz örömtől és hálától azon férfiu iránt, ki soha sem jelenik meg alárendeltjei között, a nélkül, hogy új meg új gyakorlati utmutatásokban s jótékony tanács- adásban részesitené. — Haza érkezvén, megjelent ő nsga a junius 14-én tartott tanítók havitanácskozmányukban, melly tanácskozmányok neki köszönik eredetüket, s olly hasznosoknak találtattak, hogy felsőbb ren- delet által országszerte gyakorlatba fognak léptetni. — A *tanyai isko- lák és tanítók tanácskozmányai* olly egészséges két gyümölcs, melly minden embert tiszteletre buzdít azon kertész iránt, ki népnevelésünk kertjébe illy csemetéket iltet.

d) *Szegednek* már teliben 20 tanyaiskolája van, s most a nyári do- logidőben is 845 gyermek látogatja. A vasárnap iskolások száma 700-ra megy ugyanott. Egy egészen újból épített tanyaiskola 720 pft-ra kerül, mellyben a tanító tisztességes lakán kívül van egy 6 öl hosszú, 4 1/2 öl széles s szinte 2 ölnyi magas iskolaterem. Minden új iskolának van lega- lább egy holdnyi kerülete, nagyrészt gyümölcs- s egyéb fákkal beül-

tetve. A tanyaiskola kiegészítő részei még egy kut, keresztfa, s hihetőleg harangja is lesz nem sokára mindeniknek. Mindenütt az új iskolai könyvek alkalmaztatnak, melyek szép sikerrel gyümölcsöznek.

e) *Kecskemét* városához nemrég legkomolyabb felsőbb rendelet érkezett a felől, hogy mielőbb gondoskodjanak a tanyai nép lelki eledeléről, azaz: építsenek más jóra való alföldi városok példája szerint kellő számmal tanyai iskolákat. — Reméljük, hogy ez üdvös rendeletet nem lesz szükség ismételn; hanem felül egy-két illető ur a vasutra, rágyujt, s versenyt pipázván azzal a szénnel abrakolt tatóssal, Szegedig ki se szállnak, ott pedig szegről végig megnézvén a virágzó tanyai iskolákat, elbeszélnek otthon, mennyivel különb pusztai embereket lehet várni az iskolázott gyermekekből, s hozzálatván az építéshez, lesz a derék Kecskemétnek is jövő téligen annyi tanyai iskolája hogy még!

f) *Dorozsmán* is a magas kormány parancsára 3 tanyai iskola van keletkezében.

g) Három év mulva csak okleveles tanító lesz alkalmazható néptanítói állomásra. — E minden tekintetben fontos határozatot ajánljuk a tanítói kar komoly figyelmébe.

h) A budai kerületben a naponkénti tanórák száma 5—6-ra szállítottatott le, a tanítók pedig állandósítottak.

i) Aziránt is gondoskodott a magas kormány, hogy végre szünjenek meg azon zavarok, melyek sok iskolában onnan származtak, hogy csaknem minden gyermeknek más másféle tankönyve volt. Ezentúl minden iskolában egyenlő könyveket kellend használni.

j) Heves mezőváros 8000-nél több lelket számlál, s van neki egyetlenegy szűk alacson, büzhödő tereme, melyet iskolának csufolnak. — A helybeli plébános B. Kerekes Frigyes ur 1600 pftot gyűjtött már össze tisztességes új iskolaház-építésre, mely nemes szándéknak minél előbbi teljesülését a magas kormány is hathatósan előmozdítja.

k. A pesti evangélikusok gymnasiumában e hét folytán tartattak a próbatétek szokott kielégítő sikerrel. Ez intézetről azt rebesgetik itt-ott, hogy *polgári iskolává* fog átalakíttatni.?! (Jövőre végig betűzzük.)

T a r o g a t ó.

x* *A pesti takarékpénztárban* azon igen czélszerű változás történt, hogy az intézet tulajdon házában szállást változtatván elhagyta az eddigi szoros zezug hivatalszobákat, s az épület java részébe költözvén most már a hivatalnokok is háborítatlan folytathatják bármily népes órákban dolgaikat, a közönségnek is van hova letelepedni, s nem kénytelenek a várakozók minden lépten nyomon egymásba botlani, vagy a legnagyobb ovakodással kitéregetni. Egyáltalában e jeles intézet változtatásait rendszeren el lehet *javitásoknak* is nevezni.

x* *Galgócsi* „Mezőgazdasági statistikája“, mely Magyarország, a Szerbvajdaság és Temesi bánság minden gazdasági ágazataira kiterjedő igen érdekes, hiteles uton szerzett legújabb adatokból lesz szerkesztve, oly gyorsan halad a nyomdában, hogy pár hét mulva okvetetlen a közönség kezébe kerülhet, mind a mellett, hogy 25 iv helyett, mint az előfizetési felhívásban ígérte szerkesztő, 27 sűrűen nyomott ivre fog terjedni. Volt alkalmunk több rovatba bepillantani, s bizvást mondhatjuk, hogy a melly gazda e munkára előfizetett, jobb helyre alig tehette volna 2 pftját. Mily kelendősege van a gyakorlati életbe vágó munkáknak olvasó közönségünknek, örvendetes példa arra e szóban levő könyv, mellynek példányszámát a 12-ik ivnél tetemesen följebb kelle emelni a sűrűn érkezett előfizetők számához képest. Mai napra volt ígérve a könyv kijövele, melyet, hogy az ígért határnapon nem kapnak az olvasók csupán az okozta, hogy a nyomtatott ivék száma sokkal többre szaporodott mint előre volt számítva, s a beküldött adatok is oly halommal érkeztek mindenfelől, miszerint szerkesztőnek, ha lelkiismeretesen figyelembe akart mindent venni, physikailag is lehetetlen volt előbb átesni a vastürelmet és szorgalmat igénylő munkán. — Mielőtt e sorokat megírtuk már a 21-ik ivet láttuk sajtóban izzadni.

x* *Debreczenben* fiók-bankot óhajtanak, mellynek teljesülése végett a kereskedelmi testület bizottmányt küldött Bécsbe Csorba polgármester vezérlete alatt.

x* *Beregszászi* zongorájáról, melyet a párisi nagy iparműtárlatba küldött köztetszésben részesül, teljes kellemes hangja mellett legtöbb figyelmet gerjeszt a szép fehér márványzatu s ott ugyszólván egészen szokatlan tölgyfa, mellyből a jeles zeneműszer készült. Csak egy nem tetszik a közönségnek, ez pedig a zorgona ára, melyet a közvélemény drágál. Mi ugy értesültünk, hogy Beregszászi ur műve beküldésekor annak árát is megírta, melyet 2000 frankban (ugyanannyi váltó ft.) állapított meg. — Az is baj ha valaminek az árát gáncsolják, de mi ez esetben annak örvendünk, hogy a műszer ellen nincs kifogás.

x* *A berlini* löversenyen f. hó 18-kán hazánkából csak Hunyady J. gróf két paripája vett részt, s 30 futó között huzamos ideig mindaketten elől járván, csak igen kevéssel maradtak hátra a czélnál.

x* *A trencsini* fürdőben (Teplicz) több van 300 idegen családnál, a közel vidékieket ide nem számítva. — E fürdő tulajdonosa jelenleg báró Sina, eddig is sokat tett a híres kénköves fürdő emelésére s hallomás szerint még sok lényeges javítás van tervben.

x* *Sopronyban* rövid idő előtt egy nőt itélt el (mire?) a megyei törvényszék, ki apját és két testvérét megmérgezte. Kihallgatásakor azt vallotta a szerencsétlen, hogy a legelső gondolatot ez iszonyu bűnre valami Dr. *Vogel*-nek „Gottfried Margit, a brémai méregkeverő“ czimű munkája gerjeszté benne, melyet fiatal leánykorában olvasott. — Szegény szerencsétlen apa! mily borzasztó árral adózott érte, hogy kevés gondot fordított leánya olvasmányára.

x* *A herendi* porcelángyárról azt írják, hogy készítményei nagy figyelmet gerjesztettek a párisi világműtárlatban, s főkép a chinai edények utánzásai lepték meg a látogatókat. Ez edények cserépe oly könnyű mint a valóságos chinaié, rajzra, színre s alakra nézve pedig könnyen tévedésbe hozzák a tapasztaltabb szemlélt is. Ez aztán az igazi ujságírói gyönyörűség, ha nemzeti haladásunkról honi iparunkról és szorgalmunkról ilyen híreket közölhet. Bárcsak a földmivélés is lépést haladna egyes vállalkozók gyári szorgalmával.

x* *Pozsonyban* június 22-én egy szabóinas a negyedik emeletről esett le, de azonkívül, hogy első rémületében pár pillanatig alétan maradt a földön elterülve, semmi veszedelmes sérülés nem érte.

Szerkesztői könyvtár.

„*Magyar nyelo kincsek*, Árpádék korszakából.“ Egybegyűjté *Jerney János*. E jeles munka két kötetben jelent meg, pedig már jó idővel ezélt, s csupán véletlen tévedésnek tulajdonítható, hogy előbb nem figyelmestettük rá olvasóinkat. A ritka becsü munkának I. közleménye a 14-ik század végéig használatban volt hely- határ- vidék- hegy- völgy- erdő- folyó- család- személy- hivatal- eszköz s egyéb effélék elnevezéseit tartalmazza szótári rendbe sorozva a tudós szerző ismert rendszeretével és pontosságával. A II. közlemény első András korabeli 800 éves imádságokat közöl, azon korbéli betűkkel és irasmóddal hiven rézbe metszve. Végül pedig az írókhoz intézet velős „szózat“-ot intéz a nemzeti irodalmunk szent ügyéért buzgó tudós hazafi az *onomasztikon* ügyében. E második kötetet a Sz. Istvántársulat adta ki ékes rézmetszetekkel és kezdő betűkkel. Ajánljuk a ritka művet nemzeti történetünk és nyelvünk minden hű barátainak figyelmébe.

Megjelent *Samil* történeti regény II. kötetben két csinos czimképpel. *Irta P. Szathmári Károly*. A szerzőt több rendbeli lapunkban közölt munkáiból ismerik olvasóink; tehát elégnék tartjuk annyira figyelmeztetni, hogy *Samil* a minő korszerű tárgy, oly élénk érdeklél van kezdetől végig tartva. A csinos nyomtatásért *Muller Emilt* illeti a dícséret. Kapható a könyv *Müller Gyula* kiadónál, s általa minden hiteles könyvkereskedésben 2 ft. 24 kron.

Szerkesztői nyilt posta.

Debreczenbe. A rövid utasítások kissé nagyon hosszúak. Majd meglátjuk, hogyan férünk össze.

Tudósítóinkat szivesen felkérjük egyszer mindenkorra, hogy közleményük beküldésekor nevezék meg magukat; mert névtelenül hozzánk érkezett híreket könnyen gondolható okoknál fogva nem közölhetünk. A ki nem akar megnevezetni, csak sziveskedjék erre figyelmeztetni s bizonyos lehet mély titoktartásunkról.

Előfizetési felhívás.

Vasárnapi Ujság és Politikai Ujdonságok másod félelvi folyamára,

ASAZ
6 hónapra (július—december.)

Előfizetési feltételek :

A **Vasárnapi Ujság** 6 hónapra (július—december) postán küldve 2 ft.
A **Politikai Ujdonságok** 6 hónapra (július—december) postán küldve 1 ft 30 kr.

Mind a két lapra együtt az előfizetés félévire (július—december) 3 ft 30 kr. helyett

csupán 3 ft pengő.

A pénzes levelek bérmentes küldése valamint a czim, utolsó posta és lakhely pontos feljegyzése kériük. — Felszólítjuk egyszersmind t. cz. előfizetőinket, miszerint az előfizetési öszleteket egyenest alulirt kiadóhivatalunkhoz, és idejekorán beküldeni sziveskedjenek; az illykép jókor előfizetett példányok szétküldése iránt semmi hátramaradás sem történhetvén.

A „**Vasárnapi Ujság**“ és „**Politikai Ujdonságok**“
kiadó-hivatala (Pest, egyetemutca 4. sz.)

Felelős szerkesztő : **Pákh Albert.**